

CORRESPONDÈNCIA DE JOAN FUSTER

Antoni FURIÓ
Universitat de València

L'arxiu Joan Fuster, a Sueca, conserva més de vint mil cartes de i a l'escriptor. Fins i tot si alguns milers corresponen a notes breus, targetes o telegrams de solidaritat arran dels dos atemptats amb bomba que va sofrir el 1978 i el 1981, durant els anys de plom de la transició, o de condolença per la seva mort, encara en són molts milers més les que tenen a veure amb la correspondència “normal” d'un intel·lectual —cartes intercanviades amb d'altres escriptors, editors, amics, coneguts i gent del món del llibre i de la cultura en general— i ens il·luminen sobre diversos aspectes de la seva biografia, escassament perceptibles en la seva obra literària. Fuster podia ser partidari d'una història social de la llengua i la cultura, d'anar més enllà de l'obra en ella mateixa, d'indagar també en la seva història externa —des de les circumstàncies biogràfiques de l'autor als grups socials que constituïren els seus primers lectors, els seus destinataris immediats—, per a entendre-la millor, més enllà dels seus mèrits estrictament literaris, i entendre el món en què va ser produïda. Tant si es tractava dels poetes i novel·listes de l'Edat Mitjana i el Renaixement, com de Joaquim Ruyra (i el seu dissortat matrimoni) o Josep Pla. Però pel que fa a la seva pròpia vida, o, si més no, a la de naturalesa més privada, íntima, Fuster era zelosament discret, reservat, tant a la seva obra com a la seva correspondència (per a gran frustració de la premsa local, decebuda de no trobar matèria d'escàndol en els volums ja publicats). De fet, ni tan sols l'apunt biogràfic de la sèrie *Homenots* que li dedica Pla —en gran part, escrit o suggerit pel mateix Fuster— arriba realment a penetrar la seva “biografia” i es queda als afores, en la closca defensiva, impenetrable, de l'home públic, de l'intel·lectual compromès.

Si tenim en compte que les cartes conservades a Sueca són només les que va rebre al llarg de la seva vida i una part només de les que va enviar —les que, per un motiu o un altre, considerava de suficient interès per a traure'n còpia i conservar-la al seu arxiu—, i que la majoria de les escrites i enviades per ell hem de buscar-les en altres arxius personals o públics, podem estar segurs que el seu nombre total —que ningú encara no ha calculat— sobrepassa amb escreix la xifra avançada més amunt. Per desgràcia, no tots els destinataris conservaven les cartes que rebien ni eren conscients que la seva desaparició pogués originar cap pèrdua per a la història literària o, més modestament, per a la història de la cultura catalana. No és el cas de Fuster, que, a més d'escriure uns quants centenars de cartes a l'any els anys de més intensa producció epistolar —els anys cinquanta i seixanta,

quan ell en tenia trenta i quaranta—, en portava un registre escrupolós, les ordenava, les classificava i les guardava en carpetes en un arxivador que anà assolint amb el temps dimensions desmesurades. Fuster sabia —i volia— que es publicarien les seves cartes —hi fa al·lusió en alguna d'elles—, i en facilità la tasca als futurs editors. Totes? O només aquelles que tinguessin algun interès literari o documental? L'escriptor no deixà res dit o escrit al respecte, i encara que ho hagués fet, no hauria estat més que un criteri a tenir en compte. No l'únic i definitiu. Definitiu hagués estat si les hagués destruïdes o extraviades.

Una possible opció, segurament la més respectuosa amb la dimensió literària de Joan Fuster, hauria estat la d'intentar una tria, una antologia, de les millors cartes, les que testimonien que Fuster continua sent un gran escriptor, exigent amb les paraules, amb el llenguatge, amb les idees, fins i tot quan escriu cartes —enteses com una prolongació de l'article o de l'entrada del diari i adreçades no sols al destinatari immediat sinó a eventuais futurs lectors—, o les que aporten alguna informació de gran interès per a la història literària. Amb un, dos o tres volums, n'hi hauria hagut prou. Però qui fa la tria? I amb quins criteris? I, per altra banda, Fuster, que és primer de tot un escriptor, no és sols un escriptor. No, almenys, al País Valencià. Ni probablement tampoc als Països Catalans, un nom i un concepte que ell contribuï a difondre. Fuster és també una referència inexcusable, central, de la nostra història recent i la seva correspondència presenta, com a valor afegit al literari, un clar interès testimonial, documental, per a la història política, cultural i literària de la cultura catalana. Una edició àmplia, generosa, no restrictiva —llevat d'aquelles cartes purament circumstancials— de la correspondència estava, doncs, plenament justificada.

Del 1997 ençà, n'han aparegut ja dotze volums, publicats per l'editorial Tres i Quatre, amb el suport de la Universitat de València, que és qui finança el treball de recerca, transcripció i edició de les cartes a través de la Càtedra Joan Fuster. El primer,¹ a cura de Francesc Pérez Moragon, recull la correspondència de Fuster amb cinc grans noms de la literatura catalana del segle xx: Josep Carner, Marià Manent, Carles Riba, Josep Pla, Salvador Espriu i Llorenç Vilallonga. El segon,² a càrrec de Santi Cortés, reproduïx la relació epistolar amb Agustí Bartra i altres catalans exiliats a Amèrica. El tercer,³ preparat per Vicent Alonso, especialista en el personatge, se centra en la correspondència amb Jesús Ernest Martínez Ferrando, arxiver, historiador i narrador. El quart,⁴ que ha estat a cura d'Antoni Ferrando, edita les cartes amb tres filòlegs valencians: Manuel Sanchis Guarner, Josep Giner i Germà Colón. El cinquè,⁵ preparat per Joan Ferrer, Josep Ferrer

1. *Joan Fuster. Correspondència, 1. Carner, Manent, Riba, Pla, Espriu, Vilallonga*, volum preparat per Francesc Pérez Moragón, València, Tres i Quatre, 1997.

2. *Joan Fuster. Correspondència, 2. Agustí Bartra i altres noms de l'exili americà*, volum preparat per Santi Cortés, València, Tres i Quatre, 1998.

3. *Joan Fuster. Correspondència, 3. Ernest Martínez Ferrando*, volum preparat per Vicent Alonso, València, Tres i Quatre, 1999.

4. *Joan Fuster. Correspondència, 4. Manuel Sanchis Guarner, Josep Giner, Germà Colón*, volum preparat per Antoni Ferrando, València, Tres i Quatre, 2000.

5. *Joan Fuster. Correspondència, 5. Francesc de Borja i Aina Moll, Joan Coromines, Josep Maria Llompart*, volum preparat per Josep Ferrer i Costa, Joan Pujadas i Marquès, Joan Ferrer i Costa, València, Tres i Quatre, 2002.

i Joan Pujades, aborda la correspondència amb Francesc de Borja i Aina Moll, amb Joan Coromines i amb Josep Maria Llompart. El periodista Adolf Beltran s'ocupa, en el sisè⁶ volum, de la relació amb Vicent Ventura i Josep Garcia Richart. Xavier Ferré ha necessitat dos volums, el setè⁷ i el vuitè,⁸ per a publicar l'extensíssima correspondència amb Joaquim Maluquer, un dels principals contactes de Fuster a Barcelona. I també han necessitat dos volums, el novè⁹ i el desè,¹⁰ Josep Ballester per a editar les cartes amb Xavier Casp i el grup Torre (Miquel Adlert, Santiago Bru i altres), i Josep Vicent Garcia i Raffi, l'onzè¹¹ i el dotze,¹² per a fer el mateix amb un grup de crítics i historiadors de la literatura: Rafael Tasis, Joan Triadú, Antoni Comas, Albert Manent i Joaquim Molas). Lliurats ja a l'editorial, a l'espera de la seva publicació, estan els volums dedicats a Max Cahner, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades; la generació valenciana nascuda als anys quaranta (Lluís V. Aracil, Alfons Cucó, Joan Francesc Mira, Manuel Ardit, Jaume Pérez Montaner, Luís Alpera i altres), a cura de Juli Capilla; i a Raimon i la Nova Cançó, a cura de Rafael Xambó. I també molt avançats estan els volums sobre el valencianisme de la postguerra (Lo Rat Penat, Carles Salvador, Nicolau Primitiu...), a cura de Faust Ripoll i Isidre Crespo; l'escriptor Joan Sales, a cura de Vicent Olmos; i els erudits Josep Maria de Casacuberta, Miquel Batllori, Martí de Riquer...

Tot i així —tot i el nombre de volums ja publicats i la importància i interès del seu contingut—, no sembla que estiguem prop de la fi d'aquest gran projecte editorial. No almenys si tenim en compte que encara queden per publicar les cartes amb escriptors, intel·lectuals, editors, polítics i activistes com Eliseu Climent, Jordi Pujol, Josep Tarradellas, Josep Lluís Albinyana, Joan Lerma, Ciprià Ciscar, Ernest Lluch, Marta Mata, el canonge Josep Espasa, Manuel Ibáñez Escofet, Josep Maria Castellet, Carlos Barral, Rafael Alberti, Camilo J. Cela, Dionisio Ridruejo, Pedro Laín Entralgo, Manuel de Pedrolo, Josep Renau, Andreu Alfaro, Vicent Andrés Estellés, Enric Valor, Matilde Salvador, Miquel Dolç, Miquel Tarradell, Joan Reglà, o institucions, editorials i periòdics com l'Abadia de Montserrat, Acció Cultural del País Valencià, l'Obra Cultural Balear, Òmnium Cultural, Editorial Destino, Edicions 62, Curial, Tres i Quatre, *La Vanguardia* o *Serra d'Or*, entre moltíssims noms més. Com no publicar totes aquestes cartes? Com no posar a l'abast de l'estudiós, del crític, del lector en general tots aquests testimonis de la vida literària, cultural i política del nostre país a la segona meitat del segle xx? Certa-

6. *Joan Fuster. Correspondència, 6. Vicent Ventura, Josep Garcia Richart*, volum preparat per Adolf Bertran, València, Tres i Quatre, 2003.

7. *Joan Fuster. Correspondència, 7. Joaquim Maluquer i Sostres, 1ª part*, volum preparat per Xavier Ferré Trill, València, Tres i Quatre, 2004.

8. *Joan Fuster. Correspondència, 8. Joaquim Maluquer i Sostres, 2ª part*, volum preparat per Xavier Ferré Trill, València, Tres i Quatre, 2005.

9. *Joan Fuster. Correspondència, 9. Xavier Casp, Miquel Adlert, Santiago Bru i Vidal, 1ª part*, volum preparat per Josep Ballester, València, Tres i Quatre, 2006.

10. *Joan Fuster. Correspondència, 10. Xavier Casp, Miquel Adlert, Santiago Bru i Vidal, 2ª part*, volum preparat per Josep Ballester, València, Tres i Quatre, 2006 [2008].

11. *Joan Fuster. Correspondència, 11. Rafael Tasis, Joan Triadú, Antoni Comas, Albert Manent i Joaquim Molas, 1a part*, volum preparat per Josep-Vicent Garcia i Raffi, València, Tres i Quatre, 2009.

12. *Joan Fuster. Correspondència, 12. Rafael Tasis, Joan Triadú, Antoni Comas, Albert Manent i Joaquim Molas, 2a part*, volum preparat per Josep-Vicent Garcia i Raffi, València, Tres i Quatre, 2010.

ment, la primera i més important contribució “literària” d’un escriptor està en la seva obra, i d’altra banda, ni tan sols la seva correspondència ens permet accedir a la seva intimitat, la seva “privacitat”, tan zelosament guardada per Fuster. Però, d’altra banda, les cartes són el que millor ens il·lumina, fragmentàriament i a retalls ràpids i resplendents, com un llamp, sobre la vida i les relacions de l’escriptor. Com una biografia en brut, immediata, directa des de les fonts i oberta a diverses interpretacions. Difícilment hauria estat perdonable l’altra opció: publicar només les cartes més literàries de Fuster i prescindir de totes les altres, les seves i les dels seus corresponents.